METODICKÝ MATERIÁL K DOKUMENTÁRNÍMU FILMU ZÁZRAČNÝ APARÁT

PRO UČITELE 2. STUPNĚ ZÁKLADNÍCH ŠKOL
A VÍCELETÝCH GYMNÁZIÍ

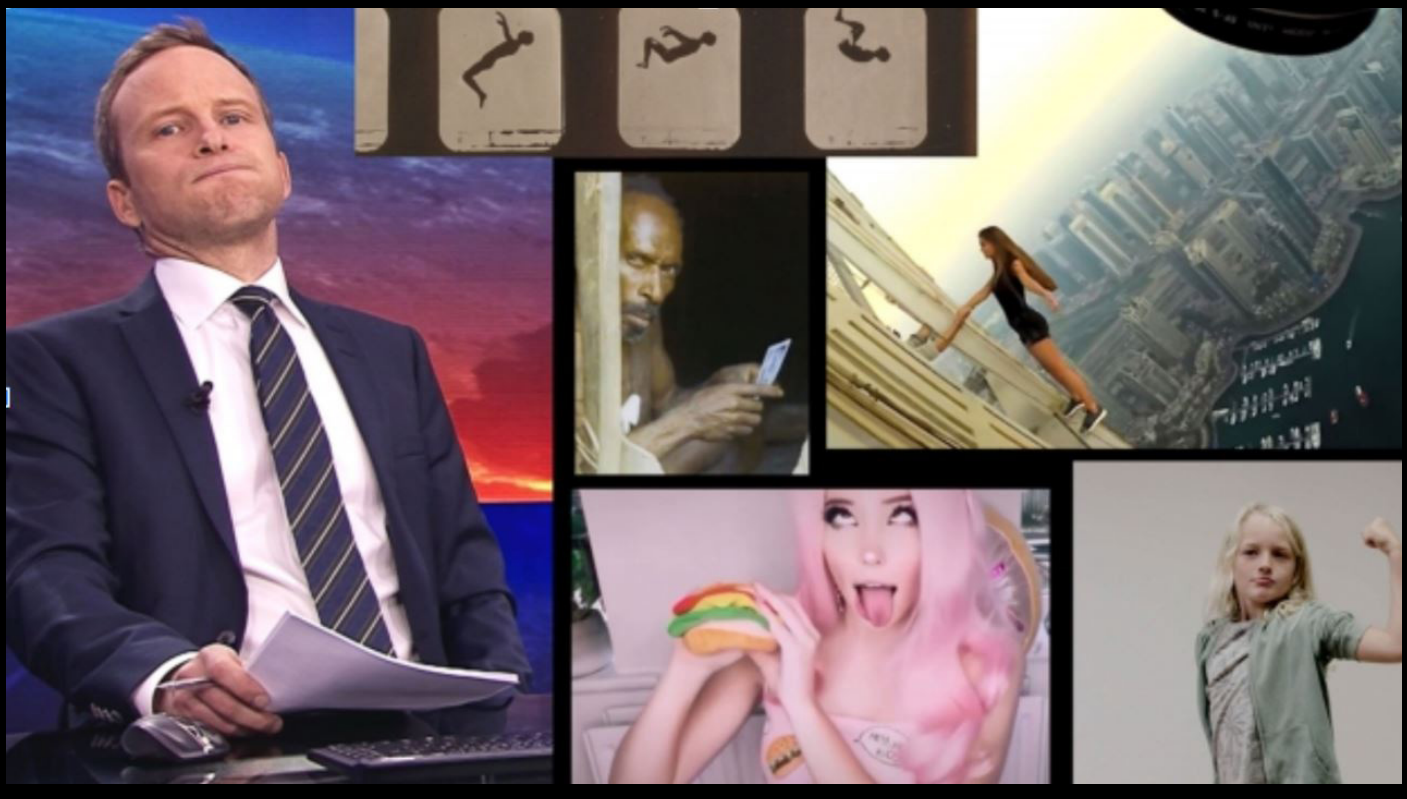

OBSAH

1/ ZÁKLADNÍ METODICKÉ INFORMACE A DOPORUČENÍ PRO UČITELE

2/ ZÁKLADNÍ INFORMACE O FILMU A AUTORECH

3/ HLAVNÍ TÉMATA FILMU A INSPIRACE PRO VÝUKU A METODICKOU PODPORU

4/ UŽITEČNÉ ODKAZY

5/ PŘÍLOHY – PRACOVNÍ LISTY

6/ INFORMACE O PROJEKCI

1/ ZÁKLADNÍ METODICKÉ INFORMACE A DOPORUČENÍ PRO UČITELE

1.1 Jak pracovat s tímto materiálem

Ve spolupráci s Aeroškolou jsme pro vás zpracovali prohlubující informace o dokumentárním filmu Zázračný aparát a jeho tvůrcích. Najdete zde především návrhy aktivit a náměty k diskuzím, které můžete rozvíjet ve výuce. Budeme rádi, pokud vám materiál poslouží jako inspirační podklad a zdroj informací pro výuku. Doporučujeme vám přečíst si následující text ještě před zhlédnutím filmu, abyste věděli, co od filmu můžete očekávat a jak na něj žáky připravit. Zpracovaná témata můžete rozvíjet již před samotným zhlédnutím filmu. V závěru najdete také postup, jak si objednat film pro případnou školní projekci.

Zázračný aparát je film, který není věkově omezený, přesto je vzhledem ke svému zpracování vhodnější spíše pro žáky druhého stupně ZŠ a studenty gymnázií. Ve filmu je kolážovitým způsobem ukázáno mnoho videí, která obsahují mrtvé, nebezpečné činnosti a jiný nevhodný obsah pro děti prvního stupně.

Součástí metodického materiálu jsou i pracovní listy. Většina z nich slouží pro samostatnou práci. Doporučujeme však tento materiál reflektovat ve společné diskuzi.

1.2 Témata a oblasti RVP

V rámci základního vzdělávání může dokumentární film pomoci prozkoumat a otevřít následující témata RVP, o něž se budou opírat jednotlivé úkoly níže.

Z oblasti *Člověk a společnost* vzdělávací obor
- VÝCHOVA K OBČANSTVÍ
  - ČLOVĚK VE SPOLEČNOSTI
  - *očekávané výstupy*
  - VO-9-1-03 kriticky přistupuje k mediálním informacím, vyjádří svůj postoj k působení propagandy a reklamy na veřejné mínění a chování lidí
  - VO-9-1-04 uplatňuje vhodné způsoby chování a komunikace v různých životních situacích

  - ČLOVĚK JAKO JEDINEC
  - *očekávané výstupy*
  - VO-9-2-03 kriticky hodnotí a vhodně koriguje své chování a jednání

Film například ukazuje současné využití videa například pro videotutoriály, nebo videa jako zaklad pro zpravodajství a média. Proto je vhodné vést žáky právě k těmto dovednostem a postojům, které jsou obsažené v těchto výstupech.

Z oblasti *Umění a kultura* vzdělávací obor
- VÝTVARNÁ VÝCHOVA
  - *očekávané výstupy*
  - VV-9-1-05 rozliší působení vizuálně obrazného vyjádření v rovině smyslového účinku, v rovině subjektivního účinku
  - VV-9-1-06 interpretuje umělecká vizuálně obrazná vyjádření současnosti a minulosti; vychází při tom ze svých znalostí historických souvislostí i z osobních zkušeností a prožitků
  - VV-9-1-07 ověřuje komunikační účinky vybraných, upravených či samostatně vytvořených vizuálně obrazných vyjádření

Z doplňujících vzdělávacích oborů:
- **FILMOVÁ A AUDIOVIZUÁLNÍ VÝCHOVA**
  - *očekávaný výstup*
  - FAV-9-1-03 uplatňuje své znalosti o podstatě a účincích světla jako důležitého výrazového prostředku
  - FAV-9-1-12 formuluje názor na vybrané filmové/audiovizuální dílo a porovnává ho s názorem ostatních
  - FAV-9-1-13 v diskusi zaujímá postoj k zobrazovaným etickým hodnotám a estetickým kvalitám sledovaného filmu nebo televizního programu
- **ETICKÁ VÝCHOVA**
  - *očekávané výstupy*
  - EV-9-1-05 rozlišuje manipulační působení médií a identifikuje se s pozitivními prosociálními vzory

  - Zde je vhodné zmínit i část konkrétního učiva.
  - REÁLNÉ A ZOBRAZENÉ VZORY
  - **pozitivní vzory versus pochybné idoly** – senzibilizace pro rozlišování vzorů, vliv reálných vzorů, prosociální vzory ve veřejném životě, vzory ve vlastní rodině, vliv zobrazených vzorů a vhodné literární prameny, smysl autority, vztah k autoritě

  - **podpora pozitivního působení televize a médií** – nabídka pozitivních vzorů v médiích, kritický přístup k působení médií, eliminace vlivu agrese, zvládání agrese, rozlišování mezi realitou a pseudorealitou, účinná obrana proti manipulaci médii, média a volný čas

- **já – potenciální vzor pro druhé** – smysl a cíl mého života, postoje, zodpovědný život, mé schopnosti a společnost, zdravý způsob života, autonomie a konformita

Obsah filmu se výrazně dotýká několika průřezových témat z RVP:

- MEDIÁLNÍ VÝCHOVA
  - Obsahově film právě toto průřezové téma naplňuje zcela. Film pojednává ve své podstaty o vývoji videa jako komunikačního prostředku. Díky filmu si žák může uvědomit mechanismy mediálních postupů, které mohou diváka manipulovat či jinak negativně i pozitivně ovlivňovat.

Za celou oblast je lze zmínit z obecných témat tato:

- přispívá ke schopnosti úspěšně a samostatně se zapojit do mediální komunikace
- umožňuje rozvíjet schopnost analytického přístupu k mediálním obsahům a kritického odstupu od nich
- učí využívat potenciál médií jako zdroje informací, kvalitní zábavy i naplnění volného času
- umožňuje pochopení cílů a strategií vybraných mediálních obsahů
- vede k osvojení si základních principů vzniku významných mediálních obsahů (zejména zpravodajských)
- umožňuje získat představu o roli médií v klíčových společenských situacích a v demokratické společnosti vůbec (včetně právního kontextu)
- vytváří představu o roli médií v každodenním životě v regionu (v lokalitě)
- vede k rozeznávání platnosti a významu argumentů ve veřejné komunikaci

Tematické okruhy receptivních činností:

- **Interpretace vztahu mediálních sdělení a reality**
- **Stavba mediálních sdělení**
- **Vnímání autora mediálních sdělení**
- **Fungování a vliv médií ve společnosti**

Ve filmu, a i v našich materiálech se ukazuje počátek filmu, prekinematografické vynálezy a fyzikální objevy, které pomohly dostat film/video tam, kde je dnes. Camera obscura by se dala zařadit i do výuky fyziky. Zároveň je důležitým bodem v možnosti sdílení videa vůbec. Fakt, že se dá fotografie vyvolat, čehož by se dalo využít v předmětu chemie a pomoci žákům pochopit, jak bylo možné před dobou digitální záznam uchovat. Co se týče současného mechanismu přenosu dat je téma vhodné i do Informatiky.

Film propojuje mnoho oblastí vzdělávání a je tedy i vhodným materiálem pro projektové dny.

2/ ZÁKLADNÍ INFORMACE O FILMU A AUTORECH

Proč tento film:
„Snad každý s oblibou někdy srolujeme až do nejtemnějších hlubin internetu, odkud na nás vykukují vskutku podivná videa – někdy bizarní a někdy neskutečně komická. Přemýšleli jsme ale někdo proč to vůbec děláme a co tato volnočasová kratochvíle dělá s naším mozkem? Duo režisérů Axel Danielson a Maximilien Van Aertryck se snaží na tuto otázku najít odpověď a ve svém pátrání se dostanou až na samý počátek filmu. Je to cesta poučná, „oči otevírající", ale především neskutečně zábavná. No vždyť ji produkoval Ruben Östlund, tak aby ne. Švédové mají tenhle šílený humor prostě v malíku a i já jsem s radostí naskočil do tohohle rozjetého vlaku a od začátku do konce valil oči, co až jsme schopni na video zachytit." Štefan Cima, Aerofilms

český název: Zázračný aparát
původní název: And the King Said, What a Fantastic Machine
anglický název: Fantastic Machine
Délka filmu: 88 minut Koprodukce států Dánsko a Švédsko Film kombinuje černobílý a barevný materiál

Režie: Axel Danielson, Maximilien Van Aertryck Scénář: Axel Danielson, Maximilien Van Aertryck
Kamera: Axel Danielson, Maximilien Van Aertryck Střih: Mikel Cee Karlsson, Axel Danielson, Maximilien Van Aertryck
Zvuk: Anne Gry Friis Kristensen
Hrají: Maximilien Van Aertryck jako vypravěč
Produkce: Axel Danielson, Maximilien Van Aertryck, Rikke Tambo Andersen, Ruben Östlund, Erik Hemmendorff

Synopse:
Tvůrci tohoto dokumentárního filmu zkoumají zamilovanost lidstva do obrazů sebe sama a jaký to má dopad na neomezený volný trh, který je zaplavený každou minutu fotografiemi ze 45 miliard fotoaparátů po celém světě. *Zázračný aparát* mapuje vývoj audiovizuálních médií v uplynulých skoro 200 letech. Přináší zajímavou montáž rozličných videí, ve které zachycuje lidstvo posedlé obrazem a proplétá proslavené virální úryvky z naší kolektivní audiovizuální paměti. Výsledek přenáší diváka v čase, prostoru i zkušenostech. Tato audiovizuální exploze nás nabádá ke změně pohledu na sebe i svět kolem nás. Poutavý film produkovaný také Rubenem Östlundem (Čtverec,

Trojúhelník smutku) přináší spoustu otázek, třeba jak daleko jsme schopni zajít pro nejvíce "lajků" a zhlédnutí. Film získal *Creative Vision Award* na Sundance Film Festival 2023, zvláštní cenu poroty pro světový dokumentární film za kreativní vizi. Z filmového festivalu v Berlíně si přivezl dvě ocenění, *zvláštní uznání poroty mládeže* a cenu *Cinema Vision 14+*.

„Žijeme v obrazové společnosti, kde kamera funguje jako prodloužení našich očí"

"Fotografický obraz je obrovská možnost," říká Danielson. "Co bychom s takovou možností měli dělat?" S velkou možností přichází velká zodpovědnost, zvláště když statické i pohyblivé obrázky mají potenciál realitu nejen dokumentovat, ale také ji utvářet. „Na světě je 45 miliard kamer," říká Van Aertryck. "Jsme spokojeni s tím, jak jsou používány?"

https://www.sundance.org/blogs/give-me-the-backstory-get-to-know-axel-danielson-and-maximilien-van-aertryck-the-filmmakers-behind-and-the-king-said-what-a-fantastic-machine/ *Sundance institute, 07.06.23, "Give Me the Backstory: Get to Know Axel Danielson and Maximilien Van Aertryck, the Filmmakers Behind "And the King Said, What a Fantastic Machine"*

https://cineuropa.org/en/interview/437371/ a https://cineuropa.org/en/newsdetail/437340/
Cineuropa, 25. 01. 2023 "Axel Danielson, Maximilien Van Aertryck • Directors of And the King Said, What a Fantastic Machine", autor: Laurence Boyce

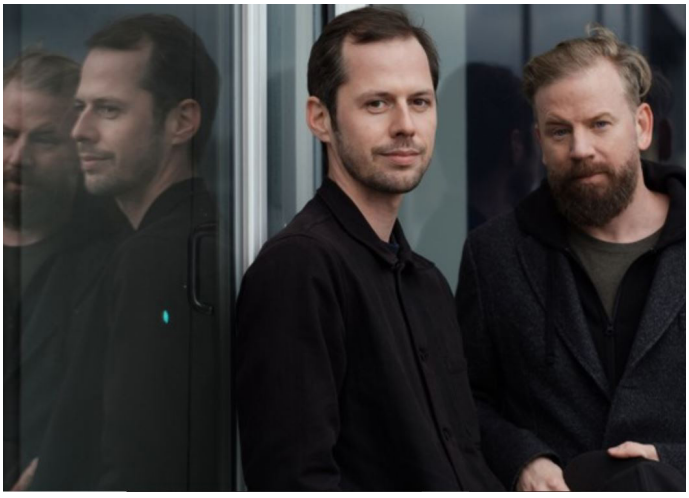

zleva: Axel Danielson, Maximilien Van Aertryck

AXEL DANIELSON

Narodil se v roce 1976 ve Vittskövle ve Švédsku, vystudoval film na Valand Academy v Göteborgu a v roce 2013 nastoupil do švédské produkční společnosti Plattform Produktion. Od té doby úzce spolupracuje s Maximilienem Van Aertryckem, oba se podílejí na tvorbě jejich společných filmů v pozici režisér/producent a kameraman/editor. Jejich krátký film *Hopptornet* byl uveden na Berlinale Shorts v roce 2016. Film *Zázračný aparát* je jejich celovečerní debut.

MAXIMILIEN VAN AERTRYCK

Narodil se v Paříži ve Francii v roce 1989, spolupracuje s Axelem Danielsonem v rámci švédské produkční společnosti Plattform Produktion od roku 2013. Dvojice spolu natočila několik krátkých filmů, které měly premiéru na festivalech v Cannes, Torontu, Aspenu a Sundance. Jejich film *Hopptornet* uvedený v roce 2016 na Berlinale Shorts, získal přes 30 mezinárodních cen, v roce 2017 byl nominován na Oscara a na cenu Emmy.

Zdroj: https://www.berlinale.de/en/2023/programme/202302309.html
Berlinale, 2023, "And the King Said, What a Fantastic Machine"

3/ HLAVNÍ TÉMATA FILMU A INSPIRACE PRO VÝUKU A METODICKOU PODPORU

Inspiraci pro výuku jsme rozdělili do 3 oblastí – Malování světlem, Sdělování obrazem a Tvorba a konzumace – kde mají dnešní videa hranice. Tyto oblasti, stejně jako film, postupují od fascinace vynálezu fotoaparátu přes fascinaci pohyblivým obrazem až po fascinaci jednoduchostí vytvoření videa a jeho sdílení.

3.1 Malování světlem

Kamera, fantastický aparát – historie přístroje

Tato kapitola nabízí témata do oblastí vzdělávání: Výtvarná výchova, Filmová a audiovizuální výchova, Fyzika.

Camera obscura – kdy se fyzika stává aparátem
V prvních záběrech filmu můžeme vidět jak lidem i v dnešní době takzvaně "padá brada", když se ocitnou v místnosti, která se díky zatemnění a jednomu paprsku stane camerou obscurou. V překladu znamená toto sousloví "temná místnost" a vytvořit si ji není opravdu nic složitějšího než dobře zatmavená místnost

a dostatečně úzký proužek světla. A optický jev se může začít dít.

Camera obscura je světlotěsná místnost či komora, na jejíž jedné straně je malý otvor, kterým dovnitř vchází světlo a na protější straně vytváří převrácený obraz předmětů umístěných před tímto otvorem.
Princip camery obscury byl člověku znám již od 5. století př.n.l. Čínský filozof Mo Ti ve svých zápiscích popsal vznik obrazu při průchodu světla malým otvorem. Později v historii se poznámky či zmínky o principu camery obscury objevují i u dalších významných myslitelů či vědců, z nichž někteří jsou mylně považované za objevitele. Zmiňované zápisky čínského filozofa jsou však nejstarší dochované. Princip dírkové komory byl v historii využíván nejrůznějšími způsoby – k pozorování zatmění Slunce, pro malíře k obkreslování obrazů, i k zobrazování předmětů pro zábavu a poučení.(https://www.polagraph.cz/blog/2017/08/25/camera-obscura/ Polagraph, 25.8.2017, "Jak si vyrobit a správně používat cameru obscuru?" autor: Zdeněk Valach)

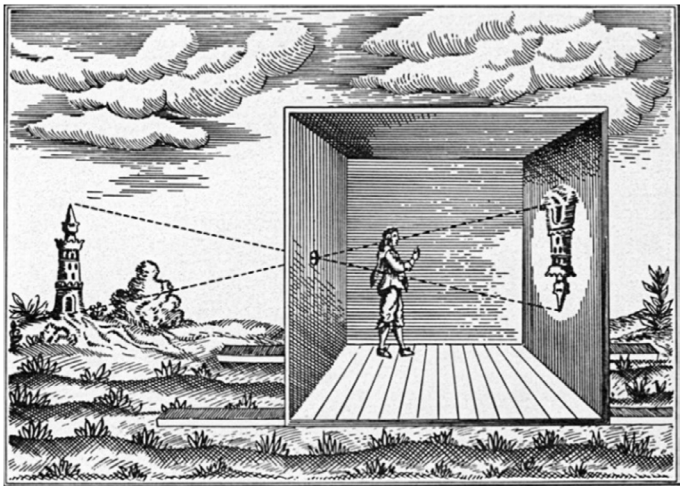

Je důležité pochopit, že právě tento princip dírkové komory je úplným základem pro vznik fotoaparátu. K tomu, aby nám mohl ale vzniknout fotoaparát je potřeba ještě několik dalších věcí, které odlišují dírkovou komoru od fotoaparátu. Důležitým zlomem bylo nalezení způsobu jako promítnutý obraz v komoře vyvolat a obraz ustálit. Jedině dírková komora s fotocitlivým materiálem dává dohromady fotoaparát. V našem materiálu tedy pomocí úkolů nejen představíme samotný princip camery obscury, ale nabídneme vám i způsob, jak žákům ukázat princip fotocitlivosti a to tipem k výrobě fotogramu. Oboje můžete spojit a vyrobit si dírkový fotoaparát – pinhole camera. K tomu vám poslouží užitečný odkaz v kapitole 4, kde si můžete najít návod na papírovou vystřihovánku z ABC, dírkového fotoaparátu Rubicon.

Video je stále fotografie
V českém jazyce, který je bohatý máme trochu problém s tím, že odlišujeme fotoaparát a kameru. Fotoaparát neboli hovorově foťák je přístroj, který je určený hlavně pro pořizování jednotlivých snímků. Kamera pak je přístroj určený k pořizování videí. Angličtina mezi těmito dvěma aparáty nerozlišuje. A možná, co se týče principu, je to správnější. Vznik videí je totiž přímo závislý na vzniku fotografie. Video je pořizování jednotlivých snímků v rychlosti (nejčastěji alespoň) 24 snímků za vteřinu. Toto je jedno z důležitých sdělení, které by žáci měli pochopit. Pořizujeme-li video, pořizujeme jen rychle za sebou jdoucí fotografie. Dříve byl tento fakt naprosto jasně viditelný, protože filmový pás byl jen dlouhou obdobou toho "fotografického", který se beztak nazývá kinofilmem. Dnes, když je video v nabídkové liště v aplikaci fotoaparát v mobilu, může být někdy složité domyslet, že je to pořád stejný princip. Všechny zákonitosti platící pro fotoaparát, pak platí i pro video s přidanou dimenzí času.

Úkoly do výuky:
3.1.1 Camera obscura z vaší třídy – úkol do VV

Tento úkol může napomoci spolupráci ve třídě a může vytvořit zajímavou atmosféru. Doporučujeme použít spíše v nižších ročnících, které mají ještě přirozenou zvídavost a výsledek je ohromí. Do akce zapojte nejlépe celou třídu. K tomu pomůže i rozdělení rolí. Například, zeptat se, kdo může přinést velké neprůsvitné deky, jiní pak třeba mohou fotodokumentovat celou akci atd. Správné rozvržení úkolů vymyslíte určitě se znalostí své třídy nejlépe sami.

Potřebné pomůcky: Deky, které nepropouští světlo / velké černé čtvrtky / velké černé pytle – zkrátka něco, co vám pomůže zatemnit místnost. Černá čtvrtka A2, papírová lepenka, nůžky, tužky a papír, fotoaparáty na zdokumentování projekce a celé akce.

Postup: Do černé čtvrtky vystřihněte nůžkami díru o průměru 1 cm. Čtvrtku, pak nalepte do prostředního okna pomocí papírové lepící pásky. Všechna okna zatemněte tak, aby díra byla jediným zdrojem světla v místnosti. Pak sledujte, co se na protější stěně začne dít (jen si vyberte třídu, která má proti oknům zajímavé okolí, aby bylo co promítat).

Výtvarné zpracování: promítaný obraz si každý žák zaznamená na papír položený na stěně. Obkreslený obrázek na papíru použijte jako podklad pro malbu.

3.1.2 Camera obscura z krabice – úkol do fyziky

Průběh hodiny:

1. Úvod do tématu projekční metody
2. Výroba Camery obscury
   - Pro hodinu fyziky doporučuji badatelský přístup, kdy si pomocí tohoto jednoduchého "aparátu" žáci sami mohou klást otázky a zkoušet si na ně ve skupinkách odpovědět.
3. badatelská část (může probíhat i mimo třídu) – položené otázky a hledání odpovědí

Otázky pro zkoumání:

- Jak ovlivňuje okolní světlo kvalitu obrazu?
- Jak ovlivňuje velikost dírky a vzdálenost od objektu ostrost obrazu?
- Proč je obraz převrácený?
- Může tento princip fungovat i mimo tuto ruličku? Napadlo by vás, jak tento projekční způsob může fungovat v lidském těle?

4. Závěr – korekce badatelských poznatků, vysvětlení problematiky odborně.

Pomůcky:

- Ruličky od toaletního papíru, papírová lepenka, pečící papír, špendlík, více v odkazu níže.

Výtvarné zpracování:

- Camera obscura může mít podobu neprůsvitné, duté roury, například ruličky od kuchyňských utěrek, na jedné straně zaslepené černým papírem s malou dírkou uprostřed a přibližně v jedné třetině (blíže zaslepenému konci) přepažené průsvitným papírem (pauzákem). Podrobný návod: https://youtu.be/hAkmgPpzrAE *Youtube, 22.12.2020,"Jak si vyrobit cameru obscuru?" autor: Kino Scala*

3.1.3 Výroba fotogramů – úkol do výtvarné výchovy

Fotogram je technika zabývající se kladením předmětů na fotografický papír, nebo přímo do zvětšovacího přístroje, které se následně osvěcují v řádu vteřin. Autoři fotogramů tedy tvoří jistý druh fotografií bez použití fotoaparátu. Mezi zakladatele této techniky patří Man Ray. Fotogramy jsou výjimečné nejen svým provedením, ale také výsledným vzhledem. Černé pozadí je vždy doplněno o bílé siluety předmětů. Tuto techniku lze provádět pouze v temné komoře. Fotopapíry jsou vysoce světlo-citlivé, proto je možné osvítit předmět na papír pouze v několika vteřinách. https://www.analogue.cz/fotogramy/

Příprava: Zkuste najít místnost, kterou je možné zcela zatemnit, v tomto prostoru by ideálně měla být elektřina a umyvadlo.

Pomůcky: min. 3 kusy fotografických misek, nebo nádob ve velikosti odpovídající rozměrům fotopapíru (vždy je lepší pořídit větší než menší, kdybyste chtěli vyvolávat i velké formáty) červené světlo, bez kterého se budete jen těžko orientovat v prostoru, ochranné rukavice, pinzeta, fotografické papíry, fotochemie (roztok vývojky, přerušovače a ustalovače). Všemožné předměty, které se budou pokládat na fotografický papír

Postup: V temné komoře osvícené červeným světlem se vytáhnou fotografické papíry z obalu. Na papír se naskládají předměty do chtěné kompozice. Když jsou žáci připraveni, rozsvítí se cca na 3 vteřiny světlo v místnosti (pozor, aby při tom nebyly osvíceny zbývající papíry). Takto osvícené papíry se musí postupně položit do roztoku vývojky (kde je ponecháme, dokud se obraz nevyvolá), přerušovače (který zastaví černání papíru) a ustalovače (který obraz zafixuje). Když jsou papíry vyvolané a ty nevyvolané opět bezpečně zabalené, můžeme rozsvítit a podívat se na výsledek.

Doporučení: Doporučujeme, aby si učitel nejprve přípravu fotogramů sám vyzkoušel. Dobrou inspirací pro práci s fotomateriálem může být tento odkaz. https://www.fotoskoda.cz/2407-analog-jak-zvetsovat-fotky/ *Foto Škoda, 4. 2. 2019, "Analog: jak zvětšovat fotky doma?", autor: Michaela Doušová.*

Zároveň si uvědomujeme, že příprava prostoru a celý postup vyžaduje, aby byl učitel ochoten se naučit více z fotolaboratorních technik. V případě, že by jeden z těchto bodů byl překážkou tento tip na úkol realizovat, je možné oslovit Aeroškolu, aby vám tento program na míru vaší třídě v prostorách Aeroškoly připravili.

3.2 Sdělování obrazem

Tato kapitola nabízí náměty do oblastí vzdělávání: Výchova k občanství, Etická výchova, Mediální výchova.

Video a fotografie jako výřez reality
V části dokumentu věnující se různým úhlům záběru je vidět fotografie mrtvé dívky z Haiti. Já jako divák se prostřednictvím této fotografie dívám na výřez reality. Hned o pár záběrů později je ukázaná celá scéna z jiného úhlu, kde můžeme vidět, že fotograf nebyl jediný, který tento výjev chtěl zachytit. Podobný jev byl ukázaný i na příkladu s pyramidou v Egyptě, kde jedna fotografie ukazuje pyramidu, jako kdyby byla osamocena na poušti a z jiného snímku vidíme, že je v bezprostřední blízkosti města.

To, na co tyto scény poukazují a co by si měl divák uvědomit je, že se vždy kouká na výřez reality. Bez osobní zkušenosti je těžké domyslet, jaký je kontext výřezu. Vždy když se koukáme na video nebo fotografii, musíme počítat s tím, že i přes fotorealističnost obrazu, je tento obraz vždy odrazem vidění určitě osoby, která fotografii či video pořizuje.

Pokud se bavíme o směrech, které se snaží divákům přinést autentické záběry, pak můžeme hovořit o zpravodajství. Jsou-li tyto záběry zkomponované a je snaha ukázat je i v kontextu, mluvíme o dokumentárním filmu. Právě tyto dva směry, se snaží divákovi přinést co nejvěrnější výřez reality. Přesto je to ale jen výřez.

Otázky k zamyšlení pro gymnázia:

- Který pohled se vám ve filmu zdá autentičtější? Ten, co ukazoval jen dívku uprostřed ruin nebo záběr, který ukázal dívku i s davem fotografů?
- Je pro autenticitu důležitější detail, nebo velký záběr? Pokud se v debatě shodnete, že obojí může splnit svůj účel, v jakých případech se tedy hodí detail a v jakých velký celek?
- Myslíte si, že je pro autenticitu sdělení dobré mít jen jednu fotografii a nebo více?
- Máte někdy pocit, že díky fotografii nějaké místo znáte, aniž byste tam kdy byli?
- Mate zkušenost, že jste někdy přijeli na místo, které znáte z fotografii a zjistili jste, že to tam vlastně vypadá jinak? Jaké informace se pomocí fotografie/videa dají přenést a jaké ne?

Úkoly do výuky:
3.2.1 Výřez reality – reportér a reportér reportéra

Pomůcky: Mobilní telefon s fotoaparátem, promítačka, kabel pro přenesení fotografií.

Příprava: Ujistěte se, že pracujete s kolektivem, který má mezi sebou dobré klima, že víte, jak je ve škole vyřešené GDPR a pořizování fotografií.

Postup: Rozdělte třídu do dvojic. Každý z dvojice dostane své zadání jako úkol do příští hodiny.

Motivace: V rámci naší hodiny si zkusíme udělat fotoreportáž. Vyzkoušíte si použít svůj telefon jako fotoaparát. Pamatujte, že vaše chování by mělo být uctivé a s respektem k ostatním. Pro splnění je nutné odevzdat právě a jen 5 fotografií doplněných komentářem. Pokud uděláte více fotografii, učiňte výběr. Budete rozdělení do dvojic, kdy jeden se stává šéfem akce a druhý pomocnou rukou. Konkrétní úkoly vám budou zadané na papírku. Zadaní, ani nafocený materiál si navzájem neukazujte. K celé akci přistupuje, jako kdyby byla tajná.

Zadání na papírcích:

První skupina – reportér
"*Oslovil tě prestižní internetový týdeník, abys pro ně zdokumentoval život ve vaší škole. Vyber si jednu situaci (přezouvání, vstup do jídelny, pohyb na chodbě) a pokus se tento děj co nejlépe zdokumentovat pomocí fotografie. Snaž se, aby tvoje fotografie co nejvíce vypovídala o skutečnosti. Papír podepiš a připiš sledovaný děj.*"

Druhá skupina – reportér reportéra:
"*Tvůj kolega dostal za úkol fotoreportáž z vaší školy. Tvým úkolem je udělat fotodokument o tom, jak tvůj konkrétní kolega k této reportáži přistupuje a jakým způsobem fotomateriál shání. Tvoje fotografie bude součástí článku Fotoreportér v akci. Pro zachování autenticity neříkej svému kolegovi Tvůj přesný cíl. Ale řekni mu jen, že mu budeš s jeho vybraným materiálem pomáhat a budeš fotit jeho problematiku z jiného úhlu.*"

Výstup: Po shromáždění materiálu si nejprve ukažte všechny fotoreportáže. Můžete se bavit o důvodech výběru, o kvalitě a autenticitě zpracování. Následně si ukažte fotografie reportérů sledujících reportéry. Zeptejte se focených, jaké to je vidět se při práci. Bavte se o úhlech pohledu. O tom, které fotografie jsou autentičtější a více vypovídající. Pokud oboje, bavte se o smyslu obou zadání a dopadu na výsledky.

Etika ve fotožurnalistice
V dokumentu je zobrazena přírodní katastrofa na Haiti. V roce 2017 bylo území zdevastováno hurikánem. Autor snímku zde ukazuje fotografii mrtvé dívky ze 3 různých pohledů. Právě tomu je věnovaný jeden z pracovních listů. Pracovní list má vést žáky k zamyšlení se nad zobrazovanou skutečností a nad posunem vnímání tohoto obrazu v různých kontextech.

Cílem pracovního listu je uvědomit si roli etiky ve fotografii, konkrétně v tomto případě ve fotožurnalistice. Fotožurnalistika je dnes velice rozšířeným informačním zdrojem. Naším primárním smyslem je zrak, a tak je fotografie nejrychlejším způsobem dorozumívání a v dnešní žurnalistice začíná zastávat přední místo. "*K výše zmíněnému se pak váže další specifikum. Fotografie byla zejména v době svého vzniku považována za absolutně věrohodnou a objektivní. Schopnost zachytit do té doby nebývalým způsobem každý detail fotografované scény, a to s maximální realističností, která se vymykala i tomu nejdokonalejšímu malířskému umění, vyvolávala v lidech až posvátnou bázeň.*" (Bedřichová, 2015, s.23)

Na fotožurnalistiku jsou právě z tohoto důvodu kladeny nároky na "opravdovost". Obraz nesmí být nijak manipulován a fotograf nesmí za žádných okolností do fotografie zasahovat. *"Reportážní fotografie doprovázející články v novinách, časopisech i na online portálech si udržují roli důkazu, roli, kterou neotřáslo ani množství historicky prokázaných incidentů s falšováním snímků. Z toho plyne, že fotografie má ve zpravodajství i publicistice zcela specifické, ne-li výsadní postavení." (Ibid. s.24)*

"Etické kodexy fotografických organizací, agentur i jednotlivých redakcí velí zobrazovat pravdu a nic víc než pravdu – skutečně je ale nutné pást se na lidském utrpení tam, kde už jej desetkrát zaznamenal někdo jiný před námi?" (Ibid. s.41)

Otázky k zamyšlení:
Co je etika? Jaký rozdíl je mezi etikou a morálkou? Jakou etiku by měli mít fotograf? K čemu potřebuje naše společnost etické hodnoty? Která fotografická ocenění znáte? Říká vám například něco World Press Photo, Pulitzerova cena?

Použitá literatura: Bedřichová, Petra: ETICKÁ ÚSKALÍ V SOUČASNÉ REPORTÁŽNÍ FOTOGRAFII, Olomouc 2015. (https://theses.cz/id/1uv5u6/14995908

Video a fotografie jako manipulace reality
V předchozí kapitole jsme se bavili o autentičnosti obrazu. Právě fakt, že jde vždy jen o výřez, nám přináší nutnost výběru a tak výsledný výjev vždycky podléhá záměru toho, kdo tento výběr dělá. Docílit čisté objektivity je tedy v principu nemožné. Není tedy vlastně autentičtější snaha záměrně, vědomě a přiznaně vytvářet vlastní, subjektivní výřez reality? Vyfotografovat a natočit, co mě zajímá. Netrápit se tím, nakolik to vystihuje realitu v celé její šíři. Často se jedná o výběr podléhající osobnímu vkusu. Pokud si ale ten, kdo fotografii a nebo videozáznam vytvořil, právě tento fakt uvědomuje, měl by chápat i to, že tak může svým výběrem či výřezem ovlivnit, jak bude snímaná realita interpretována.

Snaha o realismus se objevuje od starověkého Řecka, které položilo kořeny euroamerickému umění. Právě fotografie převzala v období akademismu a realismu štafetu a díky své popisnosti dala prostor umění, aby se vyjadřovalo i jinak – abstraktně. Touha zobrazit věci tak, jak je vidí naše oko, je nesporná, a dějiny umění jsou toho důkazem. Současné masové rozšíření videa jen dokládá, že nás tato fascinace neopustila.

Lidská přednost je hravost a vynalézavost a tak, když opadla fascinace samotným záznamem reality v pohybu, začali lidé přemýšlet, jak se videem bavit. Je nutné říct, že zábava provází video od samého počátku. Dokument ukazuje, že jeden z prvních filmových triků byl kouzelnický trik přeměny ženy v kostlivce. Najednou už nebylo potřeba umu iluze, ale umu střihačského. Jenže i zdánlivě prostá zábava, která si neklade nároky na věrohodnost, může ovlivňovat a formovat naše postoje, a proto je třeba se ptát, kdo a proč zábavné video tvoří a platí.

Jedním ze zdůrazněných témat ve filmu bylo využití filmu ve prospěch mocností, jimi prosazovaných ideologií a pro takzvanou propagandu. Pomožte žákům pochopit, že je potřeba ptát se kdy a v jakých podmínkách videozáznam vzniká a za jakým účelem.

Otázky k zamyšlení:
V dokumentu jsou například záběry z filmů Leni Riefenstahlové i její komentář k nim. Autorka nacistických propagandistických filmů, dávala tento komentář ke svým záběrům dávno po druhé světové válce, kdy celý režim byl zavrhnut a odsouzen. A Leni se na ně stále ráda kouká jako na skvost. Co vidí Leni a co vidí její odpůrci? Jak je možné vidět ten samý záběr natolik odlišně? Je v pořádku postoj Leni? Je dobře, že tyto záběry vznikly? Jsou tyto záběry dokumentární? Když ne, jaké tedy jsou? Pokud propagandistické, jak se to na videích projevuje?

Již v kapitole výše jsme se zmiňovali o úhlech pohledu na realitu Jako příklad jsme uváděli mrtvou dívku z Haiti. V této kapitole, kde mluvíme o cílené ideologické manipulaci je důležité položit ještě další otázky týkající se etiky. K tomu tématu je v příloze přiložený pracovní list.

Otázky k zamyšlení:
Co je to etika? Jak souvisí etika s morálkou? Co je a není morální zachycovat na videozáznam?

Úkoly do výuky:
3.2.3 Vytvoř si svůj Kouzelnický trik

Jedna z prvních manipulací, kterou film ukazuje je kouzelnický trik.

Pomůcky: Mobilní telefon s fotoaparátem, promítačka, kabel pro přenesení fotografii

Postup: Pomocí mobilního telefonu a jeho kamery natoč video. Pracuj s možností pozastavení (obvykle označovanou dvěma svislými čárkami – pause)

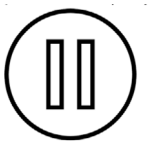

Vymysli, aby trik vypadal věrohodně a byla v něm originalita. Použij třeba osvědčenou proměnu. Pomocí velké deky nech předmět, nebo osobu proměnit se v něco jiného. Důležité je opřít a zajistit mobil tak, aby se během natáčení a pauzování videa nepohnul. Střih (pauza) se nejlépe schová buď ve zcela nehybném momentu (ideálně bez lidí), nebo naopak mezi dvěma rychlými, podobnými pohyby (například stržení deky).

Výstup: Ukažte si vaše výsledky.

Video pro inspiraci: Youtuber Kevin Parry ukazuje, jak docílit magických iluzí pomocí střihu a pokročilé editace videa. Základní princip však je použitelný i s pouhým stop trikem (video je v angličtině): https://youtu.be/d_2CNg0Cg8U *Youtube, 19. 4. 2023, !How I Tricked Millions of People" zveřejnil: Kevin Parry.*

3.2.4 Věřte nevěřte

V současné době nám do věrohodnosti videozáznamů a celkové problematiky manipulace s obrazem zasahují ty nejmodernější technologie jako AI – umělá inteligence. Dá se říct, že technologie v tomto odvětví jsou tak pokrokové a rychlé, že i tento dokument je v roce svého vzniku vlastně již zastaralý.

Vyzkoušejte si svůj vizuální kritický pohled na tomto testu od Českého rozhlasu. Jak moc jste důvěřiví? Co Vám pomáhá dešifrovat uměle vytvořený obraz? https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/fotografie-obrazky-umela-inteligence-aplikace-rozdil_2304050600_pik *Irozhlas, 5. 4. 2023, "Je to reálná fotka, nebo dílo umělé inteligence? Vyzkoušejte si, jestli poznáte rozdíl", autor: Tomáš Pika.*

3.3 Tvorba a konzumace – kde má hranice video dnes

V tomto posledním tematickém okruhu vám přineseme především otázky k zamyšlení doplněné o pracovní listy.

Dokument ukazuje vývoj "zázračného aparátu" od doby, kdy byl vynalezený první až po dobu, kdy tvrdí, že mezi námi je 45 miliard kamer. Sám dokument svou dynamikou ukazuje, že v určitém bodě se již nedá zaznamenat jedna vývojová linka, z tématu se stává změť – koláž videí, které ukazují náš svět z mnoha úhlů. Vzhledem k přístupnosti fotoaparátů a kamer v každém mobilu a možnostem internetu, na kterém se dají videa okamžitě sdílet, je dobré s žáky otevřít otázky o jejich vlastní aktivitě a spolupodílení se na této spirále vývoje. Je dobré se zaměřit jak na pozici tvůrce videí, tak na pozici konzumenta.

Fascinace sami sebou
V dokumentu jsme viděli záběry z Papuy Nové Guinei, z 60. let. Tehdejší domorodci, žijící dosud původním způsobem života nedotčeným civilizací, se poprvé viděli na fotografii a nedokázali nejdříve svůj obraz rozpoznat. Když ale pochopili, na co se koukají, dokázali fotografii zkoumat klidně i 20 minut.

Otázky k zamyšlení:
Kdy a jak často se ocitáme před kamerou či fotoaparátem? Kdy je to nepříjemné a kdy ne? Zajímavá vás, jak na fotografii vypadáte? Když se díváte na fotografii a do zrcadla, je to totéž, nebo pociťujete rozdíl?

Sebeprezentace
Většina současných videí nahraných na sociální sítě vypovídá o tom, že chceme světu ukázat, jak nás má vidět. Součástí toho jsou i naše zájmy, trávení volného času, co jíme, kde pracujeme. Videa, stories a reels se staly součástí našich životů.

Otázky k zamyšlení:
Zkuste si projít svůj profil očima někoho jiného. Co vidíte, co o vás říká? Ukazujete o sobě všechno nebo jsou věci, kterými se nechlubíte? Jak to mají ostatní, ukazují opravdu všechno? Jaké procento našeho života je vlastně na sociálních sítích prezentováno?

Úkoly do výuky:
3.3.1 Vytvořte jako třída 116 fotografií pro Voyager 1

V dokumentu jsou ukázány fotografie, které byly vybrány N.A.S.A na zlatý disk poslaný průzkumným modulem Voyager do vesmíru. Je to vlastně taková kolektivní lidská sebeprezentace.

Příprava: Rozdejte žákům pracovní listy. Pomocí pracovních listů si každý žák udělá rozvahu nad svým osobním postojem, co je důležité o nás cizí civilizaci sdělit a jakou formou.

Pomůcky: Pracovní list pro každého, promítačka, počítač s vyhledávačem (nebo smartphone) pro každého, fotoaparát.

Postup: Nejprve si každý žák vyplní pracovní list. Pak veďte s dětmi debatu o tom, které snímky by vaše třída do výběru 116 vybrala a proč.

Zkuste sestavit vašich 116 snímků. Vytvořte si sdílenou složku, do které bude moci každý žák přispět několika fotkami a udělejte si z toho album.

Výstup: Na závěr úkolu se podívejte na video ukazující opravdový výběr 116 obrázku. Zhodnoťte výběr N.A.S.A., zkuste vydedukovat systematiku výběru. Porovnejte s vaším výběrem. Zhodnoťte přednosti a nedostatky vašeho výběru oproti N.A.S.A.

Podívejte se na stránku N.A.S.A, kde jsou některé fotografie ukázány
https://voyager.jpl.nasa.gov/galleries/images-on-the-golden-record/#missing_images *Voyager, nedatováno, "Images on the Golden Record"*

A zde kompletní ukázka všech 116 obrázků.
https://www.youtube.com/watch?v=NAN1kt4SG9E&ab_channel=Vox *Youtube, 11. 11. 2015, "The 116 images NASA wants aliens to see" zveřejnil: Vox.*

Video návod
Ke konci dokumentu je sestřih různých videonávodů. Jak udělat po domácku bombu nebo Jak odmrazit lednici. Vždy vidíme autora v pozici podobné učiteli ve škole, jak něco ukazuje a k tomu vysvětluje. Jde o typické žánrové rysy video-tutoriálu. Forma odpovídá cíli videa a tvůrce i konzument vědí, na co se koukají.

3.3.3 Zamyslete se nad tím, jaké prvky má forma pro video tutoriály.

Jak natočit srozumitelný návod? Co je potřeba pro jeho vytvoření?

Podívejte se ale třeba na následující video.

https://youtu.be/Drz6xHRpIa4 *Youtube, 5. 10. 2010, "Fidorka – Girl", zveřejnil: agustbaldursson*

Jaký žánr má toto video? Může být toto video v nějakém slova smyslu návodem?

Zamyslete se nad tím, co všechno ve veřejném prostoru může být návodem, ačkoliv tak není primárně míněno. Co je dobrý a co špatný návod? Jak to poznáme? Je dobré, když se ve videích upozorňuje na to, komu jsou určena a od kolika let jsou vhodná? Znáte formuli "doma to rozhodně nezkoušejte"? Kterým videím na sociálních sítích byste tuto nálepku dali? A co si myslíte o ženě na tomto obrázku? Jde o projev statečnosti nebo hlouposti? Jaký názor na to máte? Nemůže i toto být někomu návodem?

4/ UŽITEČNÉ ODKAZY

Návod na výrobu **Camery obscury:** https://www.youtube.com/watch?v=hAkmgPpzrAE&ab_channel=KinoScala

Návod na výrobu **Fotogramu:** https://www.fotografovani.cz/fotopraxe/tipy--amp--triky/jak-se-vyrabi-fotogram-14991ocz

Návod na dírkový fotoaparát **pinhole Rubikon** https://www.jaroslavjurica.com/rubikon

Odkaz na článek o soukromí v období internetu https://wave.rozhlas.cz/soukromi-jak-jsme-ho-znali-jeste-na-prelomu-tisicileti-prestalo-existovat-8966958

Odkaz na hrané video z dětské filmové dílny "Facebook VS. realita" https://www.youtube.com/watch?v=22 gUY hzG 3iI ab channel=OndraMartinec

Odkaz na článek o možnostech replikace reality. Co je reálnější židle? http://artikl.org/vizualni/jedna-a-jedna-a-tri-zidle

Odkaz na bakalářskou práci ETICKÁ ÚSKALÍ V SOUČASNÉ REPORTÁŽNÍ FOTOGRAFII https://theses.cz/id/1uv5u6/14995908

seznam zdrojů fotografii:
https://cs.wikipedia.org/wiki/Fotogram
https://www.analogue.cz/fotogramy/
https://www.malovanikresleni.cz/news/jak-se-vyvijela-fotografie/

5/ PŘÍLOHY – PRACOVNÍ LISTY

1) Pracovní list – Přehled významných milníků ve vývoji audiovize

2) Pracovní list – Vizuální paměť

3) Pracovní list – Etika v fotožurnalistice

4) Pracovní list – Myšlenkový návod, jak vybrat 116 fotografií, které reprezentují lidskou civilizaci

5) Pracovní list – Návod, jak si připravit audiovizuální deník (video deník)

6/ INFORMACE O PROJEKCI

Premiéra filmu:
Školní projekce filmu za zvýhodněné vstupné ve vámi zvoleném termínu objednávejte pro kina: Aero, Přítomnost (Praha 3), Světozor (Praha 1), Bio Oko (Praha 7) na kontaktu:

LADA ŽABENSKÁ, +420 770 124 558
info@skolniprojekce.cz
www.skolniprojekce.cz

V ostatních případech školní projekci za zvýhodněné vstupné objednávejte přímo u svého místního kina, které vám projekci rádo zařídí.

DISTRIBUCE:
Zázračný aparát distribuuje v České republice společnost Aerofilms. Pokud chcete zařadit tento film do programu svého kulturního zařízení, kontaktujte

RADEK RUBÁŠ, +420 777 161 402
program@aerofilms.cz

V případě potřeby pomoci s aktivitami, které se dotýkají zejména Filmové a audiovizuální výchovy, je Vám k dispozici Aeroškola:

MARTIN PEROUTKA, + 420 702 075 417
martin.peroutka@aeroskola.cz
Odpovědný autor materiálu: Veronika Zavřelová
Spolupracovníci: František Topinka, Theodora Pfeffermannová